

Zakončení „kurzu“ úvodu do filosofie

Ladislav Hejdánek

- ♦ výklad, česky, vznik: červen 1951? ♦ poznámka: asi nepředneseno; nedokončeno
- ♦ interpretation, Czech, origin: červen 1951?

Zakončení „kurzu“ úvodu do filosofie¹ [1951]

Přátelé,

práci v tomto kroužku jsem si rozvrhoval sice na neurčito (konců vidět nebylo); rozhodně jsem počítal s pokračováním po prázdninách. S tím souviselo i to, že jsem chtěl zůstat co nejdéle v oblasti teoretické filosofie. Ani dnes nemyslím, že bychom se v tomto tvaru už nikdy nemohli sejít. Přece však jsem nucen vám oznámit, že se zde tento večer vidíme naposled a že nemáme přesných výhledů na jakékoli pokračování v budoucnosti. Nechtějme takovou možnost vylučovat; naproti tomu si však nechtějme pokračování ještě dnes organizačně zajišťovat. Považujme tento večer za novou příležitost k tomu, abychom si uvědomili, že starý způsob práce v našich kroužcích je definitivně pryč a že před námi stojí jiné úkoly než všemožné snahy o zachování dosavadních metod.

Skutečnost je však vždy rozlehlá a složitá. Skutečnost dnešního večera, jímž zakončujeme svou krátkou a dosti chabou práci, má ještě jiný význam. Sám cítím, že musím dnes alespoň naznačit, o čem jsem původně chtěl dlouho mlčet. Cítím, že jestli komu ze svých přátel a soudruhů v práci bývalé AY, tedy právě vám musím říci něco o tom, kde hledám východisko z dnešní situace. Zdá se mi to ovšem dosti směšné, když uvážím své kvality a váš počet – situace nesporně groteskní. Než snášejme svá vejce se smíchem a s humorem se pokoušejme něco z nich vysedět.

I.

Žijeme v době, která se mnohými svými ústy hlásí k humanismu. Přesně ohledán se však tento věk objeví jako věk obrovských porážek humanismu a stejně obrovských vítězství sil, které se emancipovaly z lidské historie a které si založily historii svou, historii člověku zcizeného světa. Odlidštění posledních principů současných dějin je větší, než tušíme. Většina lidí stále hledá místo pro své soukromé lidství; jen málo lidí si uvědomuje, že počet a rozsah takových útulků se stále umenšuje. Přece však i takoví doufají, že lidé, nemohouce žít v cizím, nelidském, ba protilidském světě, vzepřou se jednou a vypoví poslušnost onomu procesu odcizování; v tom smyslu jsou konstruovány i rozsáhlé programy, připomínající Rousseaua: zrušte civilizaci, opusťte ztechnizovaný svět, omezte se na nejnutnější potřeby, vraťte se k přírodě a k svému nitru, neboť jen tam naleznete svůj domov, jen tam může člověk zůstat člověkem.

Ale takové programy stojí na zcela špatném předpokladu. Mají totiž za to, že člověk sám pozná rozpor mezi sebou a mezi ztechnizovaným světem věcí, mezi lidským a nelidským. To však je hluboký omyl. Je to chyba v samém pojetí člověka a lidského. Takové programy chybně předpokládají, že člověk a lidské je něco daného, že tu je něco jako lidská přirozenost, slovem nevidí, že rozměr lidskosti je rozměrem nikoli přirozeného, daného, neměnného, nýbrž naopak rozměrem historického. Takové programy nevidí, že proces odlidšťování neprobíhá jen zevně, nýbrž že mocně zasahuje i vědomí lidí; že lidskost, jak jí člověk dosud rozuměl, není nikterak přírodně, přirozeně zabezpečena, nýbrž že stojí a padá s historickými činy, s historickým životem lidí.

¹ Titulní strana rukopisu obsahuje dataci „1951“ a poznámku „(asi nepředneseno, nedokončeno)“. – Pozn. red.

Avšak je-li tomu tak, že rozměr lidskosti je historický, neznamená to relativizaci toho, co je lidské? Není proto naše doba dobou přechodu od jedné „lidskosti“ k jiné? Není právě ztechnizovaný život budoucí společnosti jen novou lidskostí? Způsob, jakým se většina lidí onomu procesu přizpůsobuje, zdá se tomu nasvědčovat. Co nás vůbec opravňuje mluvit o odlidštění? Nejde o pouhou změnu, o pouhý historický vývoj lidskosti, který jde ruku v ruce s vývojem člověka a společnosti?

Chyba podobných námitek je v nesprávném pojetí historičnosti. Historičnost procesu neznamená, že na proces nelze položit žádnou míru...²

² Zde text končí. – Pozn. red.